

en dag blir der nok etterspørsel etter denne råvaren igjen, ikke bare for jord- og hagebruk. Det er heller ikke nødvendig her å minne om at på de fleste myrer i verden kan man i alle fall gro gras, om ikke korn og rotfrukter som kan hjelpe til å øke verdens trengende matforsyning i fremtiden. Så der vil alltid bli plass på myrene for unge menn av samme støpning som de som møtte frem på Gaardsmyra i 1918, men utdannelsen vil nok bli en ganske annen.

Jeg vil slutte med å bringe tanken tilbake på de forutseende menn i Det norske myrselskaps styre, ikke minst den daværende sekretær, ing. Thaulow, som til tross for motstand arbeidet så iherdig for en norsk torvskole, og på de tekniske menn som anla og bygget den. Personlig må jeg tilføye at uten Det norske myrselskaps Torvskole ville jeg ikke ha kommet inn i det meget interessante og spennende arbeid jeg har deltatt i de siste femti år. Jeg kan si med overbevisning at «in peat development there is never a dull moment».

DET NORSKE MYRSELSKAPS TORVSKOLE OG FORSØKSANSTALT I TORVBRUK 1918—1968

Av Ole Lie.

Det er i år 50 år siden Myrselskapets Torvskole og Forsøksanstalt i torvbruk ble etablert. Et lenge følt savn av en norsk torvskole og forsøksanstalt for systematiske undersøkelser og forskningsarbeider innen torvdriften var derved oppfylt. Tidligere hadde en rekke nordmenn, som ville vie sin arbeidskraft og interesse for denne næringen, søkt utdanning i utlandet, vesentlig ved den svenske stats torvskole. Det var som oftest Det norske myrselskap som formidlet og delvis ga støtte til slike opphold i utlandet. Myrselskapet hadde dessuten i en årrekke holdt kurser for torvmestre og andre interesserte på forskjellige steder her i landet, og våren 1917 fikk Selskapet arrangert et kurs for nordmenn ved Markaryd i Sverige. Til dette kurset meldte det seg i alt ca. 300 norske søkere, og Myrselskapet ga stipend til 25 av disse. Det var brenselkrise i vårt land. Betydningen av torvstrø som et godt gjødseloppsamlings- og jordforbedringsmiddel var dessuten blitt bedre kjent innen jordbruk og hagebruk.

Etableringen av en norsk torvskole og forsøksanstalt i torvbruk var som man vil forstå, særdeles berettiget. Ved at *Norges Storting* 12. desember 1917 bevilget kr. 25 000,— til anlegg av en forsøksfabrikk og opprettelse av en torvskole, kunne Det norske myrselskaps

styre og daglige ledelse planlegge realiseringen av dette tiltaket. Detaljplanleggingen ble hurtig gjennomført og oppføringen av bygninger begynte allerede på etterjuls vinteren 1918. Gårdsmyra i Våler var pekt ut til formålet, og 26. mai 1918 var reisingen av Torvskolens bygninger med elevrom, spiserom og undervisningssal kommet så langt at man etter programmet kunne ta imot de 32 elever som var tatt ut blant i alt ca. 50 søkere. Allerede samme år ble maskinell produksjon av brenntorv og stikking av strøtorv satt i gang. Utbyggingen av torvstrøanlegget med fabrikk ble gjennomført parallelt med undervisningen og forsøksvirksomheten i 1918 og 1919.

Det norske myrselskaps jubileumsmelding 1902—1952, av gårdbruker og konsulent *Knut Vethe* (selskapets daværende formann), gir en bred omtale av virksomheten ved Torvskolen og Forsøksanstalten. I nærværende hefte av «Meddelelser» har tidligere sjef-torvingeniør ved det skotske landbruksdepartement, *Anders Tomter*, skrevet en interessant beretning om livet og forholdene ved anleggene på Gårdsmyra i Våler. Han var driftsassistent og elev ved «Torvskolen» i 1918, dette for norsk torvdrift så historiske året. Eldre hefter av «Meddelelser» inneholder mange karakteristiske beretninger om den situasjonen som rådet innen torvsektoren, både i tiden før Torvskolens tilblivelse og gjennom de 50 år institusjonen har virket. Vi skal derfor unnlate å gå i detaljer i denne beretningen, men siden 1968 også vil markere et endelig opphør av virksomheten ved Torvskolen og Forsøksanstalten i torvbruk på Gårdsmyra i Våler, må vi ta et lite tilbakeblikk. Storparten av myrarealene var nemlig leid på 50 års kontrakt og har nå gått tilbake til grunneierne. Torvstrøfabrikken er i år solgt til herr *Arne Olsrud*, Våler i Solør, som har vært forpakter ved fabrikken. Han har også fått ny leieavtale på strøtorvfeltene.

Det norske myrselskaps eiendommer i Våler begrenser seg nå til å omfatte noen mindre tomtearealer og bygningene til selve Torvskolen. Bygningene benyttes til beredskapslagring av brenntorv-maskiner og annet utstyr for produksjon av torvbrensel. Dette i tilfelle en krisesituasjon skulle betinge at det på nytt blir aktuelt med en økt utvinning av brensel fra våre torvmyrer.

Torvskolens og Forsøksanstaltens tilblivelse var i første rekke resultatet av et meget klart behov for utdanning av fagfolk til torvindustrien. Brenselskrisen som oppsto på grunn av verdenskrigen 1914—1918, bevirket at hovedvekten i første omgang ble lagt på opplæring i brenntorvdrift. Torvstrødriften ble imidlertid også viet en berettiget plass i opplæringsprogrammet.

Etter hvert som brenselskrisen ble overvunnet i 1920-årene, minket søkningen til Torvskolen i Våler. Det var også tilstrekkelig med utdannet folk for de ledige stillinger som man ventet ville bli innen strøtorvindustrien. I 1923 besluttet derfor Myrselskapets styre å innstille kursvirksomheten ved Torvskolen inntil videre. Derved kunne

midler og arbeidskraft frigis til mer intensiv forsøksvirksomhet til torvbrukets fremme. Denne oppgaven var også blitt sett på som den mest betydningsfulle ved opprettelsen av den nye torvinstitusjonen på Gårdsmyra i Våler.

Inntil 1923 var det i løpet av 5 år uteksaminert i alt 61 torvmestere ved Myrselskapets Torvskole. Gjennom Torvskolen og den øvrige kursvirksomheten innen torvdriften, hadde Selskapet inntil da vært den direkte beforder av ca. 200 unge menns opplæring i torvbruk. Det var fra Myrselskapet ytet en rekke stipendier til slike kurser.

Forsøksvirksomheten og utprøvingen av nye maskiner og metoder har så å si vært en kontinuerlig oppgave ved Myrselskapets anlegg på Gårdsmyra i Våler. Torvstrøfabrikken har vært i drift gjennom alle disse 50 år, men de senere årtier ved «forpaktere» som har leid anleggene etter en viss årlig avgift. Myrselskapet har imidlertid alltid kunnet komme til med sine aktuelle forsøks- eller utprøvningsoppgaver. Samarbeidet har således vært det aller beste og fullt ut tilfredsstillende for Selskapets interesser.

Brenntorvanlegget har derimot ikke vært i kontinuerlig drift. Produksjon av torvbrensel ble imidlertid aktuelt på nytt under og en del år etter siste verdenskrig. Store mengder brenntorv ble således tatt ut på Gårdsmyra også under siste brennelskrise. Eksperimenter med nye maskiner og metoder for fremstilling av brenntorv og brenntorvprodukter ble igjen aktuelt ved anleggene. Kurser for utdanning av torvmestere ble imidlertid ikke satt i gang, men derimot ble det foretatt en rekke demonstrasjoner og befaringer for interesserte «torvfolk».

Det hersker ingen tvil om at Det norske myrselskaps Torvskole og Forsøksanstalt i torvbruk har hatt en spesiell og stor betydning for utviklingen innen denne næringen i vårt land. For Selskapets veiledningstjeneste vedrørende utnyttelse av landets torvmyrer, har institusjonen som populært går under navnet Torvskolen, vært til meget god støtte. Man har hatt egne forsøksanlegg til disposisjon for utprøving av nye maskiner, redskaper, driftsformer og tørkemetoder m. v. Fra den senere tid kan nevnes Lymanns brenntorvmaskin og den danske formbrenselmetoden med sin spesielle presstype. Forskjellige transportinnretninger både for brenntorv og strøtorv, samt en ny konstruksjon av en stikkemaskin for strøtorv er prøvd relativt nylig. Det er også gjort forsøk på å finne en brukbar og billig metode for å planere ut gjenstående torvpaller etter endt avtorving. Dette siste hadde som siktepunkt å gjenskape en mest mulig jevn overflate for senere utnyttelse av avtorvede arealer.

Når Det norske myrselskap i 1953 fikk i oppdrag å bygge opp et demonstrasjons- og produksjonsanlegg for torvbrensel på Vikeid i Nordland, var det behov for en utprøving av maskiner og metoder. Dette ble for det meste gjort ved Selskapets Forsøksanstalt i Våler.

Nå, når 50 nye begivenhetsrike år av Norges historie er bak oss, har vi mange ting å se tilbake på. I denne perioden (1918—1968) faller Det norske myrselskaps Torvskole og Forsøksanstalt i torvbruk inn som en liten del i den store sammenheng. To brenselkriser har imidlertid medført at arbeidet til fremme av torvbrenselproduksjonen har hatt stor betydning for landets selvforsyning med brensel. Mange husholdninger og institusjoner har fått nødvendige forsyninger med brensel i form av torv.

Produksjonen av strøtorv har også betydd mye i vårt land. Først til strø og jordforbedringsmidler, så senere til jernbaneteknisk bruk og nå i de aller siste årene som grunnlag for planteproduksjon i gartneri og hagebruk (såkalt dyrkingstorv), og til industriell fremstilling av plantepotter og brikker av forskjellige slag, for å nevne noen forbruksområder. En opplæringskole og forsøksanstalt har derfor også hatt sin berettigede plass i bildet.

Torvskolen i Våler ble kjempet frem — den ble drevet under vanskelige kår. Dens eksistens og resultater skyldes iherdig arbeid og fast tro hos de mange som fra starten og i senere år var med både i praktisk arbeid og ledende tjenester.

Samarbeidet med folket i Våler og de kommunale instanser har hele tiden også vært det beste. Våler kommune ga dessuten den første tiden direkte økonomisk støtte til driften ved Torvskolen. Den beste støtten ble imidlertid ytet av de mange trofaste medarbeidere som Myrselskapets folk har hatt under arbeidet i Våler. Det var menn som ikke gikk av veien for å stå bløte til knes i torvgraven for å stikke strøtorv eller spa opp brenntorv til maskinene. Mange er de kvinner og ungdommer som med såre fingre har vært med på tørkefeltene og ved innbergingen av torv, så vel til strøtorvfabrikken som ved brenntorvanleggene.

Fra Myrselskapets side håper vi at Forsøksanstalten og Torvskolen i Våler har vært til noen nytte og glede for de mange som på en eller annen måte har hatt kontakt med driften der. Videre at torvmestrene og andre som har fått opplæring ved skolen, har hatt utbytte av sin interesse for torv og torvprodukter.